

Méhészeti dendrológia 11. rész

Idegenhonos fás hordásnövények III.

A nem őshonos, hordást adó fa- és cserjefajok közül vannak, amelyek korábban sokfelé tömegesen megtalálhatók voltak, különösen alföldi majorfásításokban, mezővédő erdősávokban. Mára ezek természetvédelmi nyomásra, valamint a mezőgazdasági művelés miatt sok helyen visszaszorultak. Ugyanakkor rendkívül dekoratívak. Díszfaként, parkfaként napjainkban ismét több helyen telepítik őket, emellett hordást is biztosítanak méheink számára.

Ezen fa- és cserjefajok ültetését némileg újra fel lehetne karolni méhlegelő-javítás céljából is nekünk méhészeknek. Nyilván elsősorban belterületen (például utcafásításokban), vagy olyan helyeken, ahol a kivadulásukra nincs esély, hogy természetvédelmi szempontból ne okozzunk telepítésükkel problémákat a környező növénytársulásokban. Ilyen faj a keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*) és a homoktövis (*Hippophaë rhamnoides*). Utóbbi hazánk egyes tájain őshonos ugyan, de csak szórványosan, más helyeken behurcolt, úgynevezett erdészeti tájidegen faj.

Keskenylevelű ezüstfa

Nevezik olajfűznek is (termése az olajfáéra, míg levele a fűzére emlékeztető – népies elnevezése ebből ered), de növényrendszertanilag nem az olajfafélék, hanem az ezüstfafélék családjába tartozik. A keskenylevelű ezüstfa fontos szerepet játszott korábban a szikesek fásításában, gyakran ültették mezővédő – és hófogó erdősávok szegélyébe. A szikesek fásítása manapság természetvédelmi okokból idegenhonos fajokkal nem cél. Ott az őshonos sztyepprétek, illetve erdőssztyepp társulások megőrzésére és fenntartására törekednek – nagyon helyesen. Az erdősávok előregedésével, illetve a mezőgazdasági területalapú támogatásoknak köszönhetően ezek a potenciális méhlegelő-területek jelentős mértékben visszaszorultak.

Termőhelyi igénye, morfológiája

Természetes areája, elterjedési területe Kis-Ázsia, a Földközi-tenger keleti felétől Mongóliáig húzódik, elsősorban sós pusztákon, félsivatagos területeken él. Az éghajlat szélsőségeit kiválóan tűri, az aszályt és a változó vízellátást egyaránt elviseli. Jelentős a sötűró képessége, eme tulajdonságok miatt szik- és homokfásításra alkalmas. Erősen fényigényes.

Alakját tekintve alacsony, 10 méteres magasságot ritkán meghaladó, görbe törzsű fa, gyakran inkább csak nagyobb cserje. Ferde növekedése a nagy fényigényével van összefüggésben. Koronája a sok rövidhajtás következtében igen

sűrű, idősebb korban ívesen szétterülő. Kérgé sötétbarna, puha, hosszanti rostfoszlányokban leváló. Hajtása vékony, ezüstös pikkelyszőrökkel borított és tövises. A tövisek 1-5 cm hosszúságúak lehetnek. Az idősebb hajtások kopaszok, fényes zöldesbarna/vörösesbarna színűek. Rügye szórt állású, tojásdad alakú, tompa csúcsú, 4-7 ezüstös rügpikkellyel fedett. Levelei lándzsás alakúak, 3-8 cm nagyságúak, ék vállúak, tompa csúcsban végződnek és ép szélűek (1. a kép). Az alsó 1/3-ban a legszélesebbek. Színük felül szürkészöld, a fonákjukon ezüstösen fehéresek. Virágai négytagúak, kívül ezüstfehérek, belül sárgák (2. b kép), erős, émelyítő illattal rendelkeznek. Májusban nyílnak a törpe hajtások levélhómaljaiban egyesével-hármasával. A virágok egyivarúak. Termése csonthéjas, 10-15 mm hosszú, tojásdad vagy elliptikus alakú,

FOTÓ: ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET, KORONA M.

1. kép: Keskenylevelű ezüstfa levele és virágzata

felülete szintén ezüstösen pikkelyszőrös. Októberben érik. Magja orsó alakú csontár (valójában csak álcsontár, mivel nemcsak a termőből alakul ki), mely 8-12 mm hosszúságú. Színe világosbarna, 8 sötétebb hosszanti sáv látható rajta. A termés az érés után a fán marad, melyet a madarak szívesen fogyasztanak a téli időszakban, magjait (az emésztőrendszerükön áthaladva) sokfelé elszórják, hozzájárulva ezzel a faj elterjesztéséhez.

Méhészeti jelentősége

Kiváló mézelő. Nektármirigye igen fejlett, a bibeszál tövét köpenyként borítja. A porzós virágokban fejlettebb a nektárium. Cukorértéke aránylag kicsi, 0,03-0,09 mg közötti, a cukortartalom 11,0-40,5% között változhat az időjárástól és napszaktól függően. A nektársúly átlaga virágonként 0,06-0,67 mg. Legtöbbször az akácvirágzás vége felé kezd el nyílani. Ha tömeges az előfordulása, az akáchordás megnyújtására, az akácméz ízének, zamatának javítására alkalmas. Tiszta fajtaméze ritkaság, de azért előfordul. Különleges zamatu, ízvilágú. Illata intenzív, a virágéra emlékeztető. A méhek virágport is gyűjtenek róla.

Természetvédelmi és gazdasági kártétele

Gyökerein a nitrogént anaerob (levegőtlen) körülmények között is megkötni képes sugárgombák élnek. Ennek köszönhetően a talajt nitrogénben gazdagítja, ezáltal a magas vízellátású termőhelyeken, például lápréteken is versenyképes, az őshonos fajok rovására elszaporodhat. Ez a termőhely-átalakító hatása abban is megnyilvánul, hogy jellegzetes nitrofil növények (pl. nagy csalán, ragadós galaj, egynyári seprence, stb.) lepik el a területet, kiszorítva az őshonos fajokat, csökkentve a biodiverzitást, megborítva a táplálékláncot is. Ahol egyszer megtelepedett, onnan már nem könnyű eltávolítani. Levágott tövei nagyon intenzíven sarjadnak. Inváziós faj, ami azt jelenti, hogy tömegesen, az ökológiai egyensúlyt felborítva képes elterjedni, gyorsan szaporodik, változatos környezeti feltételek között is életképes és nincsenek természetes ellenségei az új termőhelyén, melyek kordában tartanák a terjeszkedését.

Ültetése, telepítése

A fenti okok miatt ezért csak olyan helyre ültessük, ahonnan nem tud sarjtelepeket alkotva kivadulni. Bár azt így sem igazán tudjuk kontrollálni, hogy a magját a madarak terjesszék. Díszfaként is használják, sőtűrése miatt utak, autópályák mentén is előszeretettel alkalmazták fásításokban. Bármilyen nem árnyékos helyen életképes, a kertben gondoskodást gyakorlatilag nem igényel. A magról nevelt egyedek körülbelül 3 éves korra kezdenek el virágozni.

Homoktövis

Szintén az ezüstoffafélék családjába tartozik, a homok aranyának is nevezik. Gyakran ültetik talajmegkötésre és díszcserjének is, kissé összetéveszthető a mérgező termésű tűztövissel. Termése magas C-vitamin-tartalmáról nevezetes, ezért is található meg sok kertben.

Termőhelyi igénye, morfológiája

Hazája Európától Észak-Kínáig húzódik. Síkságok hordaléktalajain, tengerpartokon, homokdűnéken, sziklákön, időszakos folyómedrekben él elsősorban. Hazánkban egy alfaja őshonos, korábban nagyobb mennyiségben a Szigetköz, Szent-

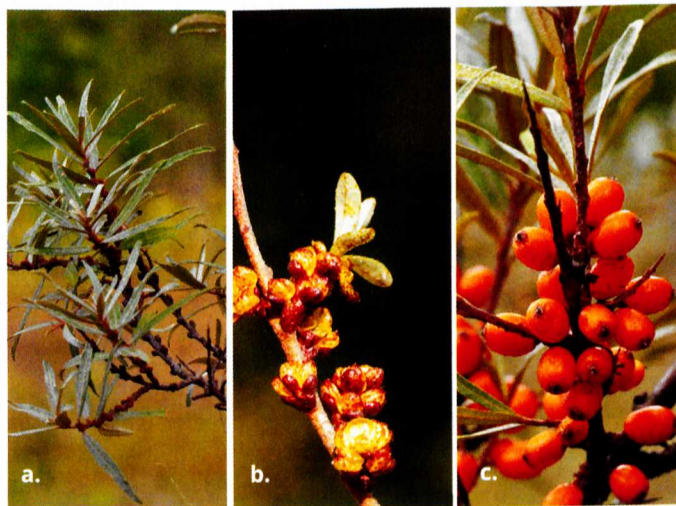
endrei-sziget, Csepel-sziget és a Dráva hordalékos árterein volt megtalálható, más előfordulása antropogén hatás eredménye. Az ilyen helyeken idegenhonosnak tekinthető. Fényigényes, a szélsőségeket jól bírja, mégis inkább a párás éghajlatot részesíti előnyben. A telet jól viseli, a fagyok nem károsítják. A talajjal szemben nem igényes, megél laza futóhomokon is, de legjobban a jól átszellőzött, mérsékelt nedves termőhelyeken nő. Inkább mészkedvelő. Lassú növekedésű, cserje vagy másod-, harmadrendű kis fa, olykor 6 méternél nagyobbra is megnőhet. Hajtásai ezüstösök, tövisben végződnek. Levelei 4-6 cm hosszúságúak, ugyancsak ezüstösen pikkelyesek (2.a kép). Később viszont pikkely nélkülivé válnak. A levél nyele 1-3 mm hosszú, a levelek ülők. A virágok aprók, zöldes színűek, egyivarúak (2 b. kép). Kétlaki növény. A termős virágok fürtökben állnak, míg a külön bokron fejlődő porzósak rövid füzért alkotnak. Narancssárga termései fürtökben csatlakoznak a hajtásokhoz (2. c. kép), 6-8 mm hosszúak, tojásdad alakúak, egymagvúak és savanykás ízűek. A gyümölcs leveles, vékony héjú. Augusztus elejétől szeptember végéig érik be. Kiemelkedő a C-vitamin tartalma, amely tízszer akkora, mint a citromé! Feldolgozva dzsem, ivólé, zselé készíthető belőle, más gyümölcsökkel keverve.

Méhészeti jelentősége

A porzós példányokat a méhek olyan tömegesen látogatják, hogy a fiatal ágak olykor szélcsendben is hajladoznak. Méhlegelő-javításra alkalmazható faj. Termését szárítva, majd örölve akácmézbe keverve is szokták értékesíteni.

Ültetése, telepítése

Ha méhészeti céllal ültetjük, elegendő porzós egyedeket telepíteni. Ha a termése is cél, porzós és termős egyedeket egyaránt ültessünk. Magvait tavasszal szabadföldbe vethetjük.

2. kép: Keskenylevelű ezüstfa levele és virágzata

Könnyen szaporítható gyökérsarjokról, fás- és gyökérdugványokról. Termését a harmadik évtől hozza. Természetes életkora 30-50 év is lehet. (Folyt. köv.)

Lászka István Attila
okleveles erdőmérnök,
okleveles agrár-mérnök-tanár
Vanyarc/Domoszló